

بررسی نقش تفکر و سبک زندگی قرآنی و اسلامی در تربیت نوجوانان با تاکید بر روایات ائمه اطهار علیه السلام

نسرین پورعلی گوگ تپه^۱، صمد عابدی^۲

^۱ دانشگاه پیام نور، میاندوآب nasrin.poorali۱۳۶۳@gmail.com

^۲ دانشگاه پیام نور، ملکان استادیار رشته علوم تربیتی دانشگاه پیام نور تهران ایران

samadabedi@gmail.com

چکیده

هدف این پژوهش بررسی نقش تفکر و سبک زندگی قرآنی و اسلامی در تربیت نوجوانان با تاکید بر روایات ائمه اطهار علیه السلام است. بررسی، تحلیل، توصیف روند موجود در این پژوهش است و از روش تحلیلی - توصیفی استفاده خواهد شد. سبک زندگی اسلامی یعنی در زندگی هر فرد، چه شخصی، چه غیر شخصی (خانوادگی، اجتماعی و ...) قواعد، الگوها، قالب ها و ملاک های اسلامی نقش اساسی بازی کند. تحول اخلاقی و ارزشی و دینی در نوجوانی و جوانی بیش از هر دوره دیگری است. رشد سریع شناختی در نوجوانی و جوانی باعث می شود که فرد بهتر بتواند درباره مسائل اخلاقی و ارزشی و دینی قضاوت کند و در برخورد با این مسائل واکنش دقیق تر و پیچیده تری نشان دهد. اصول ثابت سبک زندگی قرآنی عبارتند از: نصوص قرآنی همراه با تاکید، حدود الهی، شعائر الهی، اهداف. اصول سبک زندگی اسلامی موثر در تربیت نوجوانان عبارتند از: ایمان، تقوا، صبر، گرایش به معنویات، نگرش مثبت به زندگی، ایجاد انگیزه در خانواده، رعایت حقوق متقابل و وظایف خانوادگی، مهار کردن غرائز جنسی. اگر دانش، فکر، اعتقاد و حیات اجتماعی بر پایه ی دین و قرآن باشد، سبک زندگی مناسب و سازنده واقعیت پیدا می کند. روش های پرورش تفکر در قرآن کریم عبارتند از: ۱- خوب دیدن، ۲- خوب گوش کردن، ۳- خوب حرف زدن، ۴- استفاده از امثال، ۵- مشورت، ۶- عاقبت اندیشی، ۷- تکرار هدفمند. برای آموزش تفکر و تقویت مهارت های آن و نیز سبک زندگی اسلامی و قرآنی در کودکان و نوجوانان باید با توجه به مختصات و توانمندی های ادراکی هر دوره ی سنی، از روش های توصیه شده در قرآن کریم استفاده و طرح درس های قابل اجرا برای آنان تدوین کرد.

واژه های کلیدی

تفکر، سبک زندگی، قرآن، اسلام، تربیت نوجوانان، ائمه اطهار، روایات.

۱. مقدمه

انسان از زمان های دور می خواسته معمای زندگی و هدف از آن را کشف کند، از سرنوشت خود خیردار شود، برای اتفاقات عالم توجیه صحیحی داشته باشد و توضیح عاقلانه ای برای پدیده ها و رویدادها دنیا پیدا کند. پاسخگوی این مساله ها، که همیشه فکر آدم را به خود مشغول می کند، بی تردید در هر دوره ای، دین است چون حقیقت زندگی را توضیح می دهد، هدف از به دنیا آمدن و از دنیا رفتن را معنی می بخشد و راه صحیح زندگی و مسیر کسب سعادت دنیا و آخرت را نشان می دهد. اصلی ترین رکن دین که ایمان به پروردگار است، آدمی را از نگرانی و استرس ایمن می کند و در مقابل اتفاقات ناگوار زندگی پایدار می سازد. یکی از ابعاد تربیت آدمی، تقویت رشد و پرورش دینی او است. تربیت موقعی که بر پایه دین استوار باشد و با اعتقادات و اخلاقیات مذهبی در هم آمیخته باشد می تواند یک سبک زندگی کامل باشد که سعادت انسان در دنیا و آخرت را تامین کند.

سبک زندگی، متشکل از رفتارها و الگوهای هر شخص است که بر ابعاد معنایی و هنجاری زندگی اجتماعی توجه دارد. چنین مجموعه‌ای می‌تواند تمایزهای زیادی را ایجاد کند. این تمایزها می‌توانند بر سرشت و ماهیت ویژه تعاملات افراد دلالت داشته باشند و کمیت و کیفیت سیستم باورها و اعتقادات اشخاص را نیز نشان می‌دهند. [۳]

محدوده سبک زندگی گسترده وسیعی از کردار افراد با خود، خانواده، جامعه و طبیعت را شامل می‌شود. در سبک زندگی اسلامی، فرد تمام ابعاد دستورات اسلام را طول زندگی اش اجرا می‌کند و می‌تواند با ملاحظه روابط سه گانه انسان با خدا، خود و خلق، زندگی پاک و آراسته‌ای بوجود آورد و با تکیه و پیروی از سیره معصومین، روش درست زیستن را کشف کند. [۶]

سبک زندگی درست در قرآن بر پایه‌ی توحیدمداری است. یک زندگی خدامحور همراه با امنیت و آرامش است و هیچ استرس و نگرانی در آن وجود ندارد. قرآن بهترین گفتار است، زیرا گفتار خدا است و از قدرت و علم بی‌مانند او منشأ گرفته است. بنابراین باید پی برد قرآن مجید چه روش‌هایی را برای غلبه بر این سختی‌ها و کسب سبک زندگی قرآنی نشان داده است. قرآن به گفته‌ی امام علی (علیه‌السلام) منشأ خیرخواهی است، هیچ وقت خیانت نمی‌کند و برای زندگی انسان، سبک خاصی را مطرح کرده و نام آن را حیات طیبه گذاشته تا از طریق آن به رتبه قرب و صفات الهی برسد. سبک زندگی درست، کلید اصلی حیات طیبه را شکل می‌دهد و حیات طیبه در ساختارهای مادی و معنوی جامعه انسانی، در چارچوب سبک زندگی ظاهر می‌شود. [۱۱]

نهایت آموزه‌های دینی، رهایی از موقعیت حاضر سبک زندگی غیر اسلامی و کسب زندگی طیبه و سبک زندگی اسلامی است. از دیدگاه اسلام، تصمیم منطقی در زندگی افکاری است که بر پایه عقل استوار است. در سبک زندگی اسلامی عمق عقاید و دیدگاه‌های شخص سنجیده نمی‌شود بلکه رفتارهای وی مورد بررسی قرار می‌گیرد، ولی هر کرداری که اساس اسلامی داشته باشد باید حداقل شناخت و عاطفه اسلامی را پشتوانه خود قرار دهد. [۱۶]

اگر دانش، فکر، اعتقاد و حیات اجتماعی بر پایه‌ی دین و قرآن باشد، سبک زندگی مناسب و سازنده واقعیت پیدا می‌کند. سبک زندگی به نوع تفکر و اندیشه و اقتصاد هر جامعه وابسته است و وظیفه پیروی کنندگان قرآن جهت دادن مدل زندگی به سوی قرآنی شدن است. امروزه مدل زندگی از دوران قدیم خیلی بهتر شده چون که سطح آگاهی بالا رفته، اما هنوز کامل و خوب نیست و خانواده‌ها و مسئولین باید در اعمال خود معرفت و نجابت را دخیل کنند تا فرزندان به عنوان نسل آینده به درستی تربیت شوند، چون که هر فرزند آیینی واقعی پدر و مادر است.

تربیت نوجوان از مسائلی است که نیاز به تحقیق‌های اساسی دارد، چون دوره نوجوانی به علت وضعیت‌های فرهنگی و اجتماعی و ... مهم و حساس است. نوجوان در حال عبور از پلی است که متصل کننده دوره کودکی به جوانی است. دوره نوجوانی از ۱۲ سالگی تا ۱۸ سالگی است و دوره بلوغ نامیده می‌شود که خصوصیات متفاوتی از دیگر دوره‌های زندگی دارد. چون نوجوان در این دوره از نظر جسمی، روحی، عقلانی، عاطفی، اجتماعی تغییراتی می‌بیند که لازم است به راه صحیحی هدایت شود و به مرحله رشد در جوانی برسد و اگر سرکوب شود یا بطور درستی تربیت نشود، باعث بوجود آمدن اختلالات رفتاری در بزرگسالی می‌شود. بنابراین دین اسلام، دوره نوجوانی را مهم شمرده و رهنمودهای تربیتی که دربرگیرنده تمام ابعاد گفته شده است، ارائه داده است.

بسیاری از مشکلات نوجوانان از عدم آگاهی والدین و مربیان و توجه نکردن آنها به شیوه‌های تربیتی و برخوردهای نامناسب با آنها است. والدین باید از رفتارهای تحکم‌آمیز و لجبازانه و امر و نهی‌های سلطه‌گرانه و تحقیرکننده با نوجوانان پرهیز کنند و به آنها مهر و محبت کنند و از در دوستی و رابطه گرم و صمیمانه وارد بشوند و سعی در تربیت دینی آنها داشته باشند.

اهداف تحقیق عبارتند از:

- بررسی نقش تفکر و سبک زندگی قرآنی و اسلامی در تربیت نوجوانان با تاکید بر روایات ائمه اطهار علیه السلام

- بررسی شاخصه‌های سبک زندگی اسلامی در تربیت نوجوانان

- بررسی اصول سبک زندگی قرآنی موثر در تربیت نوجوانان

- بررسی چگونگی تفکر در سبک زندگی قرآنی و اسلامی و نقش آن در زندگی نوجوانان

لذا با توجه به تحقیقات پیشین و مطالبی که ارائه شد، در این تحقیق نقش تفکر و سبک زندگی قرآنی و اسلامی در تربیت نوجوانان با تاکید بر روایات ائمه اطهار علیه السلام بررسی می‌شود.

۲- مبانی و پیشینه تحقیق

۲-۱- سبک زندگی

مفهوم «سبک زندگی» برای نخستین دفعه توسط آدلر اختراع شد و شاگردانش آن را بررسی تفصیلی کردند. آدلر سبک زندگی را روشی نسبتاً ثابت می‌داند که شخص هدف های خود را توسط آن دنبال می‌کند و به عبارت دیگر آدلر سبک زندگی را، مسیری برای کسب هدف ها می‌داند. به نظر او این روش ها، حاصل زندگی زمان کودکی شخص است، بنابراین سبک زندگی، جنبه عینی و کمیته شخصیت آدم ها است. به همین خاطر، نظریه سبک زندگی آدلر، نظریه شخصیت او نیز به شمار می‌رود. [۱۶]

۲-۲- جایگاه سبک زندگی در قرآن

از نظر قرآن زندگی، دو سبک دارد: سبک زندگی ایمانی و سبک زندگی انعامی که هر کدام بازتاب ویژه ای در زندگی آن جهانی بشر دارند: «إِنَّ اللَّهَ يَدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ» (محمد/ ۱۲) «خدا کسانی را که ایمان آورده اعمال صالح کردند به جنت هایی داخل می‌سازد که از زیر آن نهرها روان است و اما کسانی که کافر شدند سرگرم عیش و نوش دنیا بیند و می‌خورند آن طور که چارپایان می‌خورند و در آخرت جایشان آتش است.» توضیح این که: خداوند، برای مؤمنان و کافران دو نوع زندگی دنیوی ترسیم کرده و به تناسب هر یک، فرجامی در آخرت برای آنان، مشخص فرموده است. بررسی فرجام امور، دارای نقشی اساسی در ارزش گذاری امور است؛ چنانکه از تعبیر «وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ» در پایان آیه، چنین استفاده می‌شود که اگر کسی بخواهد زندگی انسان ها را ارزش گذاری کند، مهم ترین ملاک ارزش گذاری سبک زندگی، بررسی فرجام آن است، چنان که در ارزش گذاری زندگی مؤمنان باید به سرانجام نیک آنان (جنت تجری ...) اشاره کرد. [۱۹]

۲-۳- تفکر

لغت شناسان، فکر را قوه تمایل دهنده علم به طرف معلوم و تفکر را سعی و کوشش این قوه طبق نظر عقل تعریف کرده اند. [۹] عمل فکر کردن، نظم دادن به معلومات و اساس قرار دادن آنها برای پیدا کردن یک امر جدید است ... فکر، حرکت ذهن از مقدمه به نتیجه و نوعی ازدواج و تولد و تناسل در بین اندیشه هاست. [۱۸] تفکر نیز به طور ساده، یعنی «اعمال فکر».

«تفکر» از ریشه «فکر» به معنی اندیشه و در کاری دقیق شدن و جدی بودن است. حقیقت تفکر استفاده از قوه عقل در کسب مجهولات از تجزیه و ترکیب معلومات است. تفکر در قرآن کریم جایگاه والایی دارد. قرآن کریم «تفکر» را هم ارز و موازی «تدبر» و «تذکر» بیان می‌کند. قرآن کریم فردی را «متفکر» می‌داند که با بهره گیری از نیروی عاقله و شعورش، آیات و نشانه های خداوند را در تمام آفریده ها می‌بیند.

واژه هایی که در قرآن مجید در مورد انواع ادراک های انسانی آمده زیاد است و تا حدود بیست لفظ را شامل می‌شود مانند ظن، حسابان، شعور، ذکر، عرفان، فهم، فقه، درایت، یقین، فکر، رای، زعم، علم، حفظ، حکمت، خبرت، شهادت، عقل، فتوی و بصیرت. [۱۲] شخص «متفکر» اندیشمند صرف نیست. ویژگی اندیشه شخص متفکر، جهت دار بودن آن است. او هر چه بیشتر تفکر می‌کند، خدا را ملموس تر و محسوس تر می‌بیند.

۲-۴- اصول ثابت سبک زندگی

برای شناخت اصول ثابت و متغیر زندگی لازم است به منابع اصلی سبک زندگی یعنی قرآن و حدیث و عقل و عرف مراجعه شود.

در قرآن کریم، از اصول ثابت با عنوان «محکمت یاد شده که «ام الكتاب (آل عمران/ ۷).

یعنی مادر و اصل بقیه آیات است و هنگام تردید در معنای آیات دیگر، آن ها را باید به محکمت ارجاع دهیم. محکمت، همان طور که در آیات قرآن وجود دارد در احادیث و آموزه های عقلی و علمی نیز وجود دارد. لیکن شناخت محکمت نیازمند نشانه و شاهد است. شیوه بیان محکم یا متشابه یک اصل یا عمومی بودن یک اصل عقلانی (بناء عقلاء) یا تأکید بر مطلب و مانند آن می‌تواند نشانه ای بر ثابت بودن اصل مطرح شده باشد. بنابراین می‌توان معیارها و ضوابط زیر را در مورد اصول ثابت سبک زندگی مطرح کرد:

۱- نصوص قرآنی همراه با تأکید

نص قرآنی به آیه ای گفته می شود که صد در صد بر مطلب دلالت داشته باشد و احتمال خلاف در آن نباشد؛ در مقابل ظواهر که بین ۵۱ درصد- ۹۹ درصد است و متشابهات که ۵۰ درصد و احتمالات که از ۱ درصد تا ۴۹ درصد را شامل می شود. هنگامی که نص قرآنی، مطلبی را بخواهد و بر آن تأکید ورزد روشن می شود که آن اصل ثابت است که همگان باید آن را در همه زمان ها و مکان ها رعایت کنند. مثلاً نصوص مربوط به توحید؛ مثل: «قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (توحید/ ۱) و مانند آن. با توجه به تأکید پیامبران الهی در طول تاریخ بر این مطلب و تکرار آن در قرآن (ر.ک: اعراف/ ۵۹، ۶۵، ۷۳، ۸۵، هود/ ۵۰ و ۶۱ و ...) و تهدیدهایی که در مورد عنوان مخالف توحید یعنی شرک شده است (زمر/ ۶۵، حج/ ۳۱) نشان می دهد که توحید، اصل ثابت اسلامی است که در هیچ مکان و زمان و در هیچ فردی قابل تغییر نیست و این ام الاصول در سبک زندگی قرآنی است.

لازم به یادآوری است که اصول و فروع دین، عموماً از نصوص قرآنی قابل استفاده است از این رو از اصول ثابت سبک زندگی به شمار می آید. همچنین ظواهر مستقر آیات که انسان را به اطمینان برساند یعنی ظن نزدیک به علم باشد نیز از آیات محکم شمرده می شود و می تواند به نصوص ملحق شود و مفاد آن اصول ثابت تلقی شود.

۲- حدود الهی

در قرآن کریم برخی قوانین مطرح شده که با عنوان «حدّ از آن ها یاد می شود و با تأکید بسیار رعایت این حدود خواسته شده و برای مخالف با آن ها وعده عذاب داده شده است. این موارد نیز از اصول ثابت در سبک زندگی قرآنی به شمار می آید. مثلاً قرآن قواعدی در رابطه با ارث (نساء/ ۱۴-۱۳)، طلاق و مهریه زنان (بقره/ ۲۳۰-۲۲۹)، روزه داری و اعتکاف (بقره/ ۱۸۷) دارد.

۳- شعائر الهی

برخی مطالب در قرآن به عنوان شعائر الهی مطرح شده است که نشانه و پرچم الهی به شمار می آید؛ از این رو باید احترام و حرمت آن ها در زندگی رعایت شود. از این رو می توان گفت این موارد از اصول ثابت سبک زندگی قرآنی است. اکثر شعائر الهی در قرآن کریم، در مورد مطالب مربوط به حج است. (مائده/ ۲؛ بقره/ ۱۵۸؛ حج/ ۳۶-۳۲).

۴- اهداف

در برخی آیات قرآن به اهداف آفرینش جهان و انسان اشاره شده و در برخی آیات به اهداف نبوت و قرآن اشاره شده است که این اهداف نیز از اصول ثابت به شمار می آید؛ چرا که لازمه هدف بودن چیزی، آن است که همه چیز برای آن و در راستای آن قرار می گیرد؛ البته همه اهداف در یک سطح نیست؛ گاهی هدف مقدماتی و واسطه ای و گاهی اهداف نهایی و اساسی است ولی اهداف اساسی تغییر نمی کند و بقیه امور فدای آن می شود. البته اهداف آفرینش جهان، انسان، نبوت و قرآن تأثیرات زیادی در جهت دهی به زندگی انسان دارد و این اصول مسیر کلی زندگی هر فرد و جامعه را شکل می دهد و بدان معنا می بخشد.

۵-۲ دوره نوجوانی

نوجوانان و جوانان دسته بزرگی از جمعیت هر کشور بویژه جامعه ما را تشکیل می دهند. آنها سرمایه های با ارزش جامعه و امیدهای درخشان کشور به شمار می روند و عامل خیلی مهمی در رشد و پیشرفت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور محسوب می شوند و از ایشان انتظار می رود که در آینده ای نه چندان دور مسئولیت عظیم اداره چرخ های مملکت خود را عهده دار گردند. آیین مقدس اسلام عنایت ویژه ای به نسل جوان دارد و آنها را از ابعاد مادی، معنوی، اخلاقی، اجتماعی، روانی و تربیتی تحت مراقبت قرار داده است. اولیاء گرامی اسلام نوجوانی و جوانی را در زمره ی بزرگترین نعمت های الهی در زندگی بشر شناخته و به انحاء مختلف به آن توجه نموده اند. برای نمونه پیامبر گرامی اسلام (ص) می فرمایند: در قیامت هیچ بنده ای قدم از قدم بر نمی دارد مگر آنکه به این پرسشها پاسخ دهد: اول آنکه عمرش را در چه کاری سپری کرده و دوم آنکه جوانیش را در چه راهی صرف کرده است. حضرت علی (ع) می فرمایند: «دو چیز است که قدر و قیمتشان شناخته نیست مگر آنکه از دست بروند، یکی جوانی و دیگری تندرستی».

والدین به عنوان اولین مربی و معلم کودک، در تربیت و رفتار و کردار او نقش مهمی را بازی می کنند و بی توجهی و سستی در این امر پیامدهای خطرناکی را در زندگی کودک ایجاد می کند. رفتار کودک بازتاب عوامل محیطی و بویژه به عملکرد والدینش است. اگر رفتار والدین با کودک بر پایه صداقت، دوستی، احترام و پذیرش باشد، کودک حس امنیت و آرامش پیدا می کند و از ابتلا به خیلی از آسیب ها

در امان می ماند. از طرف دیگر، انتقادهای بی مورد و روابط خانوادگی گسسته و نابسامان کودک را مضطرب و نگران می کند و باعث ابتلای او به خیلی از مشکلات رفتاری می شود.

حضرت علی (ع) می فرماید: «لا میراث کألدب هیچ ارثی برای فرزند بهتر از ادب و تربیت نیست و یا ما نحل والدأ نحلأ افضل من ادب حسن. بخشش و تفضیل هیچ پدری به فرزندش بهتر از عطیه ادب و تربیت پسندیده نیست».

۲-۶- پیشینه تحقیق

فاضلی و انصاری مقدم (۱۳۹۸) در مطالعه ای «اصول و شاخصه های سبک زندگی قرآنی (مطالعه موردی هر یک از اعضا خانواده) را بررسی کردند. در این تحقیق تعریف جامعی از «سبک زندگی» و وظیفه های عمومی و اختصاصی هر یک از اعضای خانواده به عمل آمده است؛ زیرا اعضای خانواده وظایف مشترکی مانند تقوا و پاکی، صداقت، از خودگذشتگی، شکیبایی، صبر و ایمان به خدا و صرفه جویی دارند. نتایج پژوهش بیانگر این است که هر کدام از اعضای خانواده در سبک زندگی قرآنی وظایف خود را بخوبی می شناسند و این باعث سبک زندگی سالمی می شود. [۱۴]

طیبی و افشاری (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان «بررسی سبک زندگی اسلامی از منظر قرآن کریم» انجام دادند. در نتیجه این تحقیق، در قرآن یک سبک زندگی به عنوان حیات طیبه تشخیص داده شد. دین اسلام کامل ترین دین است و همه ی مراحل و زمینه های زندگی انسان را از فردی و اجتماعی تا دنیوی و اخروی شامل می شود و با استفاده از آن می شود برترین سبک را برای زندگی انتخاب کرد. ایمان و عمل صالح مقیاس و معیار اصلی سبک زندگی اسلامی است. آیات الهی به بهترین صورت سبک زندگی را نشان داده اند و موفقیت در دنیا و آخرت را برای افراد ضمانت می کنند. [۱۳]

حمیدی سولا (۱۳۹۵) در تحقیقی سبک زندگی برتر از دیدگاه پیامبر اعظم (ص) را بررسی کرده است. اهمیت زیاد سبک زندگی در حیات اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و نتایج مهمی که می تواند در جوامع گوناگون به بار آورد، باعث شده است که عالمان حوزه های مختلف توجه ویژه ای به این مسئله داشته باشند. از منظر قرآن، پیامبر گرامی اسلام، اسوه حسنه زندگی است؛ چون تجسم همه آموزه های وحیانی قرآن است و خلق پیامبر (ص) همان خلق قرآنی است که خداوند انسان را برای خلافت الهی خود به آن دعوت کرده است. [۷]

خداداد و نخعی (۱۳۹۴) در مقاله ای با عنوان جوانان و سبک زندگی اسلامی به بررسی مفهوم سبک زندگی دینی و اسلامی و نحوه اثرپذیری جوانان از این گونه سبک پرداختند و راهکارهایی برای تربیت جوانان در روش سبک زندگی اسلامی ارائه دادند. تربیت دینی نقش مهمی در سلامت روان انسان ها دارد و خانواده ها باید آموزه های دینی را در تربیت نسل ها مد نظر قرار دهند. [۸]

۳- روش تحقیق

۳-۱- روش تحقیق

در این پایان نامه از شیوه توصیفی و تحلیلی و کیفی بر اساس روش کتابخانه ای و گردآوری مطالب استفاده شده است. در ابتدا به گردآوری مطالب با بهره برداری از منابع کتابخانه ای و سایت های اینترنتی پرداخته و سپس با استفاده از مطالب موجود به تبیین مساله پرداخته می شود.

۳-۲- جامعه آماری

جامعه آماری دربرگیرنده ی تمام مدارک و اسناد پژوهشی موجود در دسترس شامل کلیه کتب، مقالات، مجلات، مقالات الکترونیکی و اینترنتی، پایان نامه و... می باشد.

۳-۳- نمونه آماری و شیوه نمونه گیری

حجم نمونه شامل گزیده ای هدفمند از مطالب مرتبط با موضوع پژوهش حاضر می باشد. نمونه گیری به روش نمونه گیری هدفمند خواهد بود.

۳-۴- روش جمع آوری اطلاعات

از کتاب ها، مقالات، اینترنت و پژوهش های انجام شده در این زمینه برای جمع آوری اطلاعات استفاده خواهد شد.

۳-۵- روش تجزیه و تحلیل

بررسی، تحلیل، توصیف روند موجود در این پژوهش است و از روش تحلیلی - توصیفی استفاده خواهد شد. بدین گونه که بعد از تحلیل معانی و مفاهیم و مطالب نظری، به تبیین موضوع پرداخته خواهد شد.

۴- یافته های تحقیق

۴-۱- سبک زندگی اسلامی برای تربیت

۴-۱-۱- ایمان در زندگی خانوادگی

یک جامعه از هزاران خانواده تشکیل شده و یک خانواده از زن و شوهر و فرزندان تشکیل می شود. در واقع مصلحت پایه ی خانواده و جامعه، افراد هستند. بنابراین اگر شخص عضو خانواده با ایمان خود در زندگی، در مقابل سرمایه عمر خویش، رضای پروردگار را کسب کند، خانواده ای سالم ایجاد خواهد شد. خانواده ای که در آن امنیت و آرامش حاکم است بستر رشد و پیشرفت اعضای آن، به بهترین شکل تامین می شود. ضرر و بی احترامی هایی که عضوهای خانواده از یکدیگر می بینند پیامد نداشتن ایمان و تقوا است.

شخصی که پروردگار را همیشه ناظر بر عملکرد خود می بیند و طبق کلام وحی او را از رگ گردن به خود نزدیکتر می داند، سعی می کند با انجام وظیفه ها و رعایت حقوق سایر عضوهای خانواده، رضایت او را بدست آورد و رفتار او را در زندگی خانوادگی برای کسب رشد و کمال تغییر دهد. انسانی می تواند به کمال و سعادت برسد که از آرامش برخوردار باشد. آرامش نیز در خانواده های آرام به وجود خواهد آمد. در آموزه های مذهبی، مهم ترین عنصر برای کسب آرامش و نگهداری آن، ایمان به پروردگار بیان شده است. برخی از آثار ایمان در زندگی خانوادگی عبارت اند از:

- پشتوانه اخلاق اعضای خانواده
- مهار رفتاری اعضای خانواده
- جهت دهی به زندگی خانواده
- سلامت جسمی و روانی اعضای خانواده
- آرامش روحی در خانواده
- نزول برکات در خانواده
- خوش بینی اعضای خانواده به زندگی

۴-۱-۲- رعایت تقوا در خانواده

از سایر آثار خداشناسی که در ارتباط عملی انسان با پروردگار بروز می یابد، تقوا است. تقوا از ماده وقایه، در زمان هایی استفاده می شود که شخص خطری را حس کند و برای حفظ جان خود رفتار ویژه ای را انتخاب کند و در اصطلاح عبارت است از حفظ نفس از خطری که سعادت و کمال انسان را مورد تهدید قرار می دهد. [۹] بنابراین، به افرادی که با دارا بودن کنترل نفس و ملکه تقوا و انجام کردار نیک، سعادت و کمال خویش را از حوادث دور نگه می دارند، در اصطلاح متقی یا اهل تقوا می گویند. در همین راستا امام علی علیه السلام تقوا را به صورت قلعه ای مستحکم برای ایمنی از خطا و لغزش بیان می دارد: «اعلمُوا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّ التَّقْوَى دَارُ حِصْنٍ غَزِيْرٍ وَ الْفُجُوْرُ دَارُ حِصْنٍ ذَلِيْلٍ لَا يَمْنَعُ أَهْلَهُ وَ لَا يَحْرِيْرُ مَنْ لَجَأَ إِلَيْهِ أَلَا وَ بِالتَّقْوَى تُقَطَّعُ حَمَةُ الْخَطَايَا؛ ای بندگان خدا بدانید که تقوا، دژی محکم و شکست ناپذیر است، اما هرزگی و گناه، خانه ای در حال فروریختن و خوار کننده است که از ساکنان خود دفاع نخواهد کرد، و کسی که بدان پناه برود امان نیست. آگاه باشید با پرهیز کاری، ریشه های گناه را می توان برید.» [۱۰]

لذا خانواده ای که مطابق معیار ارزشی اسلام، «إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ اتَّقَاكُمْ إِيْجَادُ شُود وَ تَقْوَا دَرِ أَنْ وَجُوْدِ دَاشْتِهْ بَاشِدْ وَ هَمِهْ يِ اَعْضَايِ خَاْنُوَادِهْ كَرْدَاْرَهَايِ خُوْدِ رَا بَگُوْنِهْ اِي كَنْتْرَل كَنْنِدْ كِه اَنْگَارِ آتْشِ جِهَنَمِ رَا دِيْدِهْ اَنْدْ اَز هَمِهْ يِ سَخْتِيْ هَا وَ دَرْدِهَا اِيْمَنِيْ مِي مَانْدِ وَ اَرْزْشِ هَايِ

دروغینی مانند مال و ثروت و... از زندگی آنها برداشته می شود و به جای آنها، حس مسؤولیت و مقاومت در برابر شهوات، پایبندی به درستی و پاکی و حق و عدالت تنها ملاک ارزشی این خانواده ها می شود.

۴-۱-۳- ایجاد روحیه توکل در خانواده

توکل از ریشه وکالت به معنی دادن کار به دیگری و وکیل گرفتن است. [۱۵] و در اصطلاح به معنی اعتماد و تکیه بر قدرت پروردگار در تمام مسایل زندگی. در برخی روایات ها در تعریف توکل این چنین آمده است که پیامبر اکرم (ص) از جبرئیل پرسید: توکل چیست؟ جبرئیل گفت: توکل عبارت است از: علم به اینکه مخلوق نه ضرر می زند و نه منفعت می رساند، نه می بخشد و نه باز می دارد، (توکل) ناامید بودن از خلق است. در قرآن مجید در آیه های زیادی توکل از خصوصیات مؤمنین برشمرده شده است:

«وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (آل عمران/ ۱۶۰) و مؤمنان باید تنها بر خدا توکل کنند.»

بعضی از آثار توکل در زندگی و تربیت فرزندان به صورت زیر است:

۱- آسان شدن سختی های زندگی

۲- محبوب خدا شدن

۳- کفایت امور از سوی خداوند

۴- ایجاد روحیه شکرگزاری در خانواده

۴-۱-۴- صبر در برابر مشکلات خانوادگی

یکی دیگر از آثار خداشناسی در زندگی خانوادگی، صبر و بردباری است. اشخاص دین دار از سعی و تلاش برای فراهم کردن نیازهای اولیه مادی و بوجود آوردن یک زندگی خانوادگی شرافتمند کوتاهی نمی کنند، در صورت مواجهه با مشکلاتی مانند فقر و ناسازگاری ناامید نمی شوند؛ بلکه امید به وعده های الهی دارند و با شیرینی ایمان و یاد پروردگار، تلخی های زندگی را به شیرینی تبدیل می کنند. [۱]

هر جامعه ای از خانواده تشکیل شده است و فرهنگ متداول بر جامعه از فرهنگ خانواده ها تاثیر می گیرد، بنابراین برای عملی شدن فرهنگ تواصی و سفارش همدیگر به خیر در سطح جامعه لازم است که این فرهنگ در یک جامعه کوچکتری به نام خانواده بنا شود و تا وقتی این دستور در خانواده عملی نشود در جامعه نیز عملی نخواهد شد. پس باید رفتار و کردار اشخاص طوری باشد که مدام حق و صبر را خاطرنشان کند و از غفلت و بی خبری و زیان و نابودی سرمایه آگاهی دهند. به بیان دیگر در زندگی خانوادگی که زمینه ساز جامعه است بایستی روشی انتخاب شود که در آن فرهنگ تواصی و سفارش متقابل به ایمان و عمل صالح مسلط باشد و زمانی که در جامعه کوچکی به اسم خانواده این کار انجام شود علاوه بر زمینه سازی برای اجرای آن در جامعه موجب می شود اشخاصی که در خانواده از این گرفتاری غفلت با تذکر همدیگر به آگاهی رسیده اند در جامعه هم به این موضوع مهم جامه عمل بپوشانند.

۴-۱-۵- گرایش به معنویات در خانواده

توجه به معنویت و دینداری، که اصلی ترین عامل امنیت و آرامش درونی خانواده است، موقعی معنی پیدا می کند که آدم را گوهری گرانبها در گنجینه آفرینش بدانیم که دارای دو جلوه جسم خاکی و جان روحانی می باشد. جسم او به اندازه ای ارزش دارد که بهشت بهای حقیقی آن است و روح و جان او عظمت و ارزشی برتر از بهشت دارد که همان دیدار حق است. در خانواده های دیندار که زندگی خود را بر پایه آموزه های اسلامی قرار داده اند و آشنایی کامل درباره انسان حقیقی دارند، و انسان را منحصر به این دنیای مادی نمی بینند، علاوه بر اینکه در حفظ سلامتی جسم خود کوشش می کنند، برای سلامتی روح و جان شان نیز برنامه هایی را انتخاب می کنند و به وظایف دینی بخصوص نماز ارزش قائل شده و در انجام آنها تلاش به خرج می دهند، از غیبت کردن و صحبت از نقص های دیگران در غیاب آنها و عیب جویی و محاکمه غیابی دوری می کنند و اوقات فراغت خود را با سرگرمی های حرام و کردارهای نامطلوب پر نمی کنند و با انجام عمل عبادی و نیایش به درگاه الهی و شرکت در مجلس های مذهبی به تربیت و بهداشت معنوی خود می پردازند.

۴-۱-۶- نگرش مثبت به زندگی

بررسی آیات قرآن مجید نشان می دهد که اغلب تأکیدها بر خوبی ها، راستی ها و نقاط قوت اشخاص است و ضعف و سستی کمتر مورد توجه قرار گرفته است. پروردگار عالم با تأکید بر توانایی ها و استعداد های انسان، به جانشینی و مسجود بودن آدم و آفرینش خوب او اشاره

دارد. ارزش مثبت اندیشی آن زمان مشخص می شود که دانسته شود امید و نشاط در اثر خوش بینی بدست می آید. امام علی (ع) می فرماید: «حُسْنُ الظَّنِّ مِنَ أَفْضَلِ السَّجَايَا وَ أَجْزَلِ الْعَطَايَا؛ خوش گمانی، از بهترین صفات انسانی و پربارترین مواهب الهی است.» [۲] «حُسْنُ الظَّنِّ رَاحَةُ الْقَلْبِ وَ سَلَامَةُ الدِّينِ؛ حسن ظن مایه آرامش قلب و سلامت دین است.» [۲]

پروردگار همیشه افراد را به امیدواری^۱ و خوش بینی به نظام زندگی رهنمون کرده و آینده روشنی را برای او طراحی می کند. بالعکس، یأس و ناامیدی را خیلی زشت می داند،^۲ آن را دومین گناه کبیره تصور می کند. این خوش بینی موقعی بدست می آید که نگاه به انسان، نگاهی مثبت باشد و او را محکوم به نابودی ندانیم. زمانی که با نگاهی مثبت به انسان نگاه شود و او را موجودی فناپذیر ندانیم، بلکه باور داشته باشیم که روح او پس از نابودی جسمش باقی خواهد ماند و به حیات خود ادامه خواهد داد، نگاهمان به زندگی هم مثبت می شود و زندگی را پوچ و بی هدف، و لذت ها را منحصر در این لذت های زود گذر مادی نخواهیم دانست.

۴-۱-۷- ایجاد انگیزه در خانواده

وقتی در خانواده ای همه افراد آن خود را منحصر در این جسم مادی بدانند و بر این باور باشند که زندگی فقط در همین دنیا است و با مرگ زندگی به پایان می رسد و مسافرت چند روزه دنیا در نهایت با بهبودگی به آخر خواهد رسید، هیچ انگیزه ای برای ادامه زندگی در کنار خانواده را نخواهند داشت و رفته رفته دچار افسردگی و آشفتگی شده و کنج عزلت انتخاب می کنند در حالی که با باور داشتن به جنبه معنوی و اینکه همه کوشش های انسان در راستای واقعیت انسانی او و برای رسیدن به لقای خداوند است، با شور و شوقی زیادتر در خدمت خانواده خود بوده و در کنار آنها راه سعادت را خواهند پیمود.

۴-۲- روش های پرورش تفکر در قرآن

در قرآن مجید پروردگار بعضی از خصوصیات خردمندان را، بینندگان خوب، شنوندگان خوب و سخن گوینان خوب معرفی می کند. بنابراین خوب دیدن، خوب گوش کردن و خوب حرف زدن از شیوه های تقویت تفکر است. آیه هایی که به بیان این خصوصیات می پردازند عبارتند از:

۱- خوب دیدن

از آن جا که اطلاعات عینی و حسی قابلیت درک زیادی برای تمام گروههای سنی دارند، قرآن مجید مخاطب را به بهره برداری بیشتر از حواس برای درک بهتر پدیده ها جلب کرده است. موارد استفاده از حواس عبارتند از: مشاهده و دیدن.

«أَفَلَا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبْلِ كَيْفَ خُلِقَتْ (۱۷) وَ إِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ (۱۸) وَ إِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ (۱۹) وَ إِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ (۲۰)؛ آیا مردم در خلقت شتر نمی نگرند که چگونه (به انواع حکمت و منفعت برای بشر) خلق شده است؟ و در خلقت کاخ بلند آسمان فکر نمی کنند که چگونه آن را برافراشته اند؟ و کوهها را نمی بینند که چگونه بر زمین کوبیده اند؟ و به زمین نظر نمی کنند که چگونه گسترده اند؟» (غاشیه / ۱۷-۲۰).

۲- خوب گوش کردن

از موارد دیگری که قرآن به آن توصیه می کند خوب شنیدن است:

«الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَ أُولَئِكَ هُمُ الْآلِيَابِ» (زمر / ۱۸)

«همان کسانی که سخنان را می شنوند و از نیکوترین آنها پیروی می کنند آنان کسانی هستند که خدا هدایتشان کرده، و آنها خردمندانند.»

«لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَ يُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ؛ بدترین جنبندها نزد پروردگار، اشخاص کر و لالی هستند که فکر نمی کنند» (انفال / ۸).

۳- خوب حرف زدن

^۱ . قَالَ وَ مَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ. (حجر ۵۶)

^۲ . وَلَا تَيَاسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِنَّهُ لَا يَبِئْسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ. (یوسف ۸۷)

- ۱- «بدترین جنبندگان نزد پروردگار، اشخاص کر و لالی هستند که فکر نمی کنند». (انفال / ۸).
- ۲- «کسانی که اگر فرزندان ناتوانی از خود به یادگار بگذارند، از آینده‌ی آنان می ترسند، باید از ستم درباره‌ی یتیمان مردم بترسند! از مخالفت با خدا بهره‌یزند و سخنی استوار بگویند» (نساء / ۹).
- ۳- «ای کسانی که ایمان آورده اید! تقوای الهی پیشه کنید و سخن حق بگویید» (احزاب / ۷۰).
- ۴- ای همسران پیامبر! شما هم مانند یکی از زنان معمولی نیستید. اگر تقوا پیشه کنید؛ بنابراین به گونه‌ی ای هوس انگیز سخن نگویند که بیماردلان در شما طمع کنند و سخن شایسته بگویند» (احزاب / ۳۲).

۴- استفاده از امثال

همچنین قرآن به استفاده از امثال توجه ویژه دارد چرا که استفاده از مثل:

- ۱- واقعیت‌های پیچیده منطقی و عاقلانه و دور از دسترس را قابل حس و نزدیک می کند.
- ۲- درک مسائل را همگانی و عمومی می کند.
- ۳- درجه اطمینان را افزایش می دهد.
- ۴- لجوجان را خاموش می کند.

۵- مشورت

مشورت کردن با عاقلان و یاری خواستن از افکار و نظرات آن‌ها باعث پرورش عقل می شود. افرادی که در کارها با دیگران مشورت می کنند و از نظرات آنها استفاده می کنند. مانند این است که عقل دیگران را به استخدام خود درمی آورند.

«از آنجا که انسان موجودی ضعیف است و ضعف او به منابع شناختی او هم تعلق می گیرد، او قادر نیست به تنهایی، به درک و فهم همه‌ی مسائل و امور نائل شود، لذا در صورتی که اهل مشورت باشد، با استفاده از آراء و اندیشه‌های دیگران قادر خواهد شد تا به رفع ضعف‌ها و نواقص خود اقدام کند». [۴]

قرآن کریم در دو آیه‌ی شریفه به امر مشورت سفارش کرده است. در آیه‌ی می فرماید: «وَ شَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ؛ در امورتان با یکدیگر مشورت کنید» (آل عمران / ۱۵۹). و در آیه‌ی دیگری چنین فرموده است «و امرهم شوری بینهم؛ و امورشان در بینشان به مشورت نهاده می شود». مرحوم علامه طباطبایی در ذیل آیه می نویسد: «مشاورت» و «مشاورت» و «مشورت» به معنای استخراج رای صحیح است، به این معنا که آدمی در مواقعی که خودش درباره‌ی کاری رای صحیح ندارد، به دیگری مراجعه کند و از او رای صحیح بخواهد. [۱۲]

۶- عاقبت اندیشی

یکی از مسیرهایی که می توان با آن نیروی عقل را پرورش داد این است که انسان عادت کند در مورد انجام هر عملی، قبل از آغاز، اطراف و ابعاد را درست بررسی کند و در آثار و نتایج خوب یا بد آن اندیشه و تفکر نماید، و هر وقت صلاح بود وارد عمل شود وگرنه از عمل خودداری کند. در حدیث‌ها به این شیوه تاکید شده است؛ مثلاً رسول خدا (ع) فرمود: «وقتی درصدد هستی کاری انجام بدهی ابتدا در عواقب آن خوب تامل کن، مصلحت بود فوراً اقدام کن و اگر بد بود از انجام آن خودداری نما». [۴]

حضرت علی (ع) می فرماید: «مَنْ نَظَرَ فِي الْعَوَاقِبِ سَلِمَ مِنَ النَّوَائِبِ، هر کس در عواقب امور خوب تامل کند، از مصیبت‌ها و دشواری‌های آنها در امان خواهد بود». [۵]

امیرالمومنین (ع) می فرماید: «التَّشَبُّهُ رَأْسُ الْعَقْلِ، وَ الْحِدَّةُ رَأْسُ الْحَمَقِ؛ عاقبت‌نگری راس عقل و تندروی راس حماقت است». [۵]

۷- تکرار هدفمند سوال

تکرار هدفمند سوال یا عبارت نیز از جمله شیوه‌هایی است که برای فعال نگهداشتن تفکر و آموزش فکر در قرآن به آن عنایت ویژه‌ای شده است. مثلاً تکرار آیه «فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ» در سوره مبارکه الرحمن

و یا تکرار یک آیه در کل قرآن مانند آیه «تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ» در سوره‌های زمر، غافر، جائیه، احقاف و ...

و یا تکرار روند یک موضوع در سوره های گوناگون با بیان ها و عملکردهای مختلف مثلا داستان حضرت موسی در سوره های بقره، اعراف، شعراء، قصص، طه و ... همچنین تکرار کلمات هم معنی یا مخالف مثل تکرار واژه دنیا نسبت به آخرت و موارد دیگری مانند طرح مستقیم سوال (حدید/ ۱۶؛ علق/ ۱۴)، زیر سوال بردن نحوه نگاه به مساله و نتیجه گیری های اشتباه (فجر/ ۱۵ تا ۲۳)، تأکید بر آموزش فرزند در کودکی و نوجوانی (لقمان/ ۱۷)، سیاحت و مطالعه در آثار گذشتگان و ... از شیوه هایی است که قرآن در آموزش و پرورش تفکر به آن اصرار و تأکید دارد.

۸- دلیل یا برهان خواستن

ثابت کردن ادعا و دلیل خواستن یکی از آموزش های قرآن مجید برای متمایل کردن به سوی تفکر است. آیه ۱۱۱ سوره بقره، در مورد اهل کتاب که غیر از خود، انسان های دیگر را بهشتی نمی دانستند، می فرماید: «وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ؛ و یهود گفتند: هرگز به بهشت نرود جز طایفه یهود، و نصاری گفتند: جز طایفه نصاری. این تنها آرزوی باطل آنهاست، بگو: بر این دعوی برهان آورید اگر راست می گوئید». (بقره/ ۱۱۱).

دلیل روشن آوردن، با ارزیابی و انتقاد تامین می شود و این دو، زمانی کسب می شوند که با گردآوری داده ها و دسته بندی آنها و نیز بررسی اولویت ها با دلیل و برهان تا نتیجه انجام شود. واضح است که در بررسی ها و ارائه های دلیل، داشتن رابطه با مسئله و پایداری منطقی مورد توجه است. این روند می تواند در روشن شدن واقعیت های جدید و طرح مسایل تازه در پیشروی یک هدف مورد توجه واقع شود. [۱۷]

۵- نتیجه گیری

تحولات زیاد عاطفی و اجتماعی و مقابله نوجوانان و جوانان با ملزومات زندگی و انتظار والدین و دوستان و جامعه و تجربه های جدیدی که در روابط و فعالیت های اجتماعی و فرهنگی خود بدست می آورند مواجهه آنها را با مسائل اخلاقی و ارزشی افزایش می دهد و بستر های رشد آنان در این مسایل را گسترده می کند. نتیجه این وضع آن است که نوجوانان و جوانان با تغییرات زیاد درونی و بیرونی و اختلاف های پیش آمده از ارزش های مختلف اجتماعی و فرهنگی و دینی مواجه می شوند و باید جایگاه اطمینان بخشی برای تداوم و رشد خود ایجاد کنند. وظیفه گزینش هنجارها و معیارهای درست برای زندگی با مساله پیچیدگی این مسایل نیز همراه است. یعنی، از یک طرف نوجوانان و جوانان توانایی های جدیدی در درک ارزش های اخلاقی و دینی کسب می کنند و از طرف دیگر تجربه کافی برای مواجهه درست با مسائل پیچیده اخلاقی و ارزشی و دینی که در زندگی روزمره آنها بوجود می آید دارا نیستند. با این حال آنها باید در هر روز و هر زمان تصمیم بگیرند و از میان راهکارهای گوناگون اخلاقی و ارزشی راه بهتری را انتخاب کنند.

سوال اول - نقش تفکر و سبک زندگی قرآنی و اسلامی در تربیت نوجوانان با تأکید بر روایات ائمه اطهار علیه السلام به چه صورت است؟

بی شک وضع نظام اجتماعی ای که ارتباطات اعضایش از یک نظام دینی متأثر است، سبک زندگی متفاوتی نسبت به دیگر سبک های زندگی دارد. در کودکی و نوجوانی سبک زندگی افراد شکل می گیرد. اگر تربیت بر مبنای اصول دینی باشد و سبک زندگی اسلامی مدنظر قرار گیرد، نسل ها درست پرورش یافته و در زمانه کنونی که انواع سبک های زندگی و فرهنگ های خارجی بر نوجوانان ایران تأثیر گذاشته اند، الگو قرار دادن یک سبک زندگی مطلوب قرآنی و اسلامی برای کودکان و نوجوانان از ضروریات یک جامعه اسلامی است. با تعلیم و تربیت صحیح است که استعداد های انسان شکوفا شده و انسان با سبک و فرهنگ اسلامی آشنا می شود و طبعاً در زندگی فردی و اجتماعی از این فرهنگ تأثیر می پذیرد. البته این شکوفایی، آشنایی و تأثیرپذیری، مشروط به این است که تعلیم و تربیت مطابق با مبانی کتاب و سنت و عقل باشد، معلم و مربی شایستگی لازم برای تعلیم و تربیت و شناساندن متعلم به خودش را، آنچنان که هست و آنچنان که باید باشد، داشته باشد و آموزش قرآن، تقویت ایمان به اصول دین و احکام و اخلاق در شاگردان، از اولویات برنامه آموزش و پرورش باشد. در این صورت است که نقش تعلیم و تربیت بر چگونه شدن انسان و نهایتاً در زندگی با سبک اسلامی، ثابت می شود.

شیوه هایی که در قرآن مجید برای تقویت تفکر و فعال کردن فکر مطرح شده بر دو محور اصلی استوار است، مشاهده ی اتفاقات و تجربه های عینی و لمس شده برای درک حقیقت و استفاده از استدلال عقلی و فکر انتزاعی و به کار گرفتن آن در برنامه ریزی درست زندگی

دنیا و آخرت است که این دو می توانند در شناخت دقیق انسان و افزایش سطح فکر تاثیرگذار باشند. روش های پرورش تفکر در قرآن کریم عبارتند از: ۱- خوب دیدن، ۲- خوب گوش کردن، ۳- خوب حرف زدن، ۴- استفاده از امثال، ۵- مشورت، ۶- عاقبت اندیشی، ۷- تکرار هدفمند.

سوال دوم - شاخصه های سبک زندگی اسلامی در تربیت نوجوانان چه چیزهایی هستند؟

شاخصه های کلی سبک زندگی اسلامی بر پایه خداباوری، آخرت محوری، ایمان، تقوا، توکل، دعا، معنویات و انجام فرائز دینی است. در متون دینی الزامات اخلاقی و اعتقادی و عبادی بسیاری وجود دارد که التزام به آنها موجب تقویت و تربیت و پایداری خانواده می شود. در رابطه با عناصر اثرگذار در پایداری، تقویت و تربیت خانواده این سؤال مطرح است که اجرای آموزه های اعتقادی و عبادی چه نقشی در تقویت اساس خانواده به خصوص در تربیت اخلاقی و معنوی آنان دارد.

سوال سوم - اصول سبک زندگی قرآنی موثر در تربیت نوجوانان چگونه است؟

اصول ثابت سبک زندگی قرآنی عبارتند از: نصوص قرآنی همراه با تاکید، حدود الهی، شعائر الهی، اهداف. اصول سبک زندگی قرآنی و اسلامی موثر در تربیت نوجوانان عبارتند از: ایمان، تقوا، صبر، تمایل به معنویات، دیدگاه مثبت به زندگی، کسب انگیزه در خانواده، رعایت حقوق متقابل، ایفای وظایف خانوادگی، مهار کردن غریزه جنسی. همچنین ایمان در زندگی خانوادگی فواید زیادی دارد که عبارتند از: پشتوانه اخلاق اعضای خانواده، مهار رفتاری اعضای خانواده، جهت دهی به زندگی خانواده، سلامت جسمی و روانی اعضای خانواده، آرامش روحی در خانواده، خوش بینی اعضای خانواده به زندگی، محبت در خانواده، تقویت روحیه رضایتمندی در خانواده

سوال چهارم - تفکر در سبک زندگی قرآنی و اسلامی به چه صورت است و چه نقشی در زندگی نوجوانان دارد؟

تفکر در قرآن با قلب سالم امکان پذیر می شود و شخصی که قلبش به روی حق باز نیست نمی تواند تفکر درستی پیدا کند. بنابراین دوری از گناهان، اقامه نماز، ترس از حضور خداوند، پوشش درست، سفر در زمین، هجرت و جهاد در راه پروردگار از عناصر پرورش فکر هستند که بایستی مورد توجه عملی مربی تقویت فکر قرار بگیرد. پرورش تفکر باید با توجه به هدفمندی دنیا و فرمانبرداری پروردگار باشد. تفکر پایه زندگی انسان است، چون انسانیت آدم و درک او از عالم و آدم و خداوند عالمیان و وصل او با حق به نوع تفکر او ارتباط دارد. بوسیله تفکر استعدادهای نهفته آدمی از قوه به فعل تبدیل می شود و بستر حرکت کمالی او تامین می شود. انسان فقط با تفکر، بینایی و راهیابی را پیدا می کند و با اندیشه ی درست از افتادن در مسیر گمراهی ایمن می ماند. حضرت علی (ع) در وصیت به فرزندش امام حسین (ع) بیان می کند: «من تفکر أبصر؛ کسی که بیندیشد، بینا گردد (نهج البلاغه، نامه ۳۱). از دیدگاه امام (ع) تفکر موجب عبرت گرفتن، و عبرت گرفتن موجب بصیرت می شود. و همچنین امام (ع) یکی از روش های خداشناسی را تفکر می داند، ممکن است این تفکر در خصوصیات الهی باشد.

منابع

- قرآن کریم.
- نهج البلاغه.
- [۱] زهرا آیت اللهی، و جمعی از نویسندگان، ۱۳۹۳. دانش خانواده و جمعیت؛ قم، دفتر نشر معارف، چاپ ۱۵.
- [۲] عبد الواحد بن محمد آمدی، ۱۴۱۰ق. شرح غررالحکم و دررالکلم، شرح جمال الدین محمد خوانساری، با مقدمه و تصحیح و تعلیق جلال الدین حسینی ارموی محدث، تهران، دانشگاه تهران.
- [۳] محمد بن طاهر ابن عاشور، ۱۹۹۹م. التحرير و التنوير، تونس، دار بوسلامة للنشر و التوزيع.
- [۴] ابراهیم امینی، ۱۳۷۳. اسلام و تعلیم و تربیت، تهران، انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.
- [۵] حسین بروجردی، ۱۳۸۰ق. جامع احادیث شیعه، تهران، مطبعه المساحه.

- [۶] محمدباقر پورامینی، ۱۳۹۲. سبک زندگی؛ منشور زندگی در منظر امام رضا علیه السلام، مشهد، انتشارات: قدس رضوی.
- [۷] حسن حمیدی سولا، ۱۳۹۵. سبک زندگی برتر از دیدگاه پیامبر اعظم (ص)، بنیاد علوم و معارف اسلامی.
- [۸] مهدی خداداد، مهدیه نخعی، ۱۳۹۴. جوانان و سبک زندگی اسلامی، سومین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی، تهران، تحقیقات اسلامی سروش مرتضوی، مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار.
- [۹] حسین بن محمد راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق. مفردات الفاظ قرآن، بیروت، دار القلم، چاپ اول، جلد ۱.
- [۱۰] محمد بن حسین شریف رضی، ۱۴۱۴ق. نهج البلاغه، محقق صالح، صبحی، قم، انتشارات هجرت.
- [۱۱] عنایت الله شریفی، مهرعلی لطفی، ۱۳۹۲. سبک زندگی خانوادگی در قرآن و سنت پیشوایان معصوم (ع)، پژوهشنامه‌ی معارف قرآنی، سال ۴، شماره ۱۴، ۸۱-۱۰۰.
- [۱۲] محمد حسین طباطبایی، ۱۳۷۴. المیزان، ترجمه سید محمد باقر موسوی همدانی، قم، دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ ۵، جلد ۱۳.
- [۱۳] علیرضا طیبی، معصومه افشاری، ۱۳۹۶. بررسی سبک زندگی اسلامی از منظر قرآن کریم، دومین کنفرانس بین المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی، رشت.
- [۱۴] حمیدرضا فاضلی، مجتبی انصاری مقدم، ۱۳۹۸. اصول و شاخصه های سبک زندگی قرآنی (مطالعه موردی هر یک از اعضا خانواده)، مجله پژوهش و مطالعات علوم اسلامی، سال اول، شماره ۷، ۹۱-۱۰۶.
- [۱۵] علی اکبر قرشی، ۱۳۳۷. قاموس قرآن، تهران، دار الکتب الاسلامیه، چاپ ششم، جلد ۷.
- [۱۶] محمد کاویانی، ۱۳۹۱. سبک زندگی اسلامی و ابزار سنجش آن، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول.
- [۱۷] مهدی مروجی، ۱۳۹۱. طرح سوال از دیدگاه آموزه های اسلامی، نشریه امور معارف اسلامی.
- [۱۸] مرتضی مطهری، ۱۳۹۵. مجموعه آثار، انتشارات صدرا، چاپ ۲۰.
- [۱۹] اکبر هاشمی رفسنجانی، ۱۳۸۶. تفسیر راهنما، بوستان کتاب (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، قم، چاپ پنجم، جلد ۱۷.